V-SHO‘BA

INKLYUZIV TA’LIM MUHITIDA ETNOPEDAGOGIKADAN FOYDALANISHNING JAHON VA MINTAQAVIY TENDENSIYALARI.

Djalalov. B.B.
Farg‘ona davlat universiteti maktabgacha ta’lim kafedrasi mudiri, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

OLIY TA’LIM MUASSASALARI KAFEDRALARINIG FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalari kafedralari faoliyati samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari tahlil qilingan. Kafedralarning ta’lim, ilmiy-tadqiqot, innovatsion va tashqi hamkorlik faoliyati zamonaviy talablar asosida qayta ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot davomida kafedralarning tashkilotchi va boshqaruvchilik salohiyati, ilmiy faoliyati, raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi, ichki monitoring tizimining holati va tashqi aloqalari chuqur tahlil qilindi. Ular asosida samaradorlikni oshirishga qaratilgan beshta asosiy mexanizm taklif etildi: strategik boshqaruv, ilmiy salohiyatni faollashtirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, monitoring tizimini kuchaytirish va tashqi hamkorlikni rivojlantirish.

Kalit so‘zlar: kafedra, oliy ta’lim, samaradorlik, boshqaruv, innovatsiya, ilmiy-tadqiqot, strategik rejalashtirish, monitoring, raqamli ta’lim, tashqi hamkorlik.

Abstract. This article explores the mechanisms for improving the efficiency of departments within higher education institutions. The role of departments in education, scientific research, innovation, and external cooperation is analyzed based on modern requirements. The study examines organizational and managerial issues, the scientific potential of departments, the level of digital technology integration, internal monitoring systems, and the state of external partnerships. Based on the analysis, five key mechanisms for improving departmental effectiveness are proposed: strategic management, activation of scientific potential, integration of innovative technologies, enhancement of monitoring systems, and development of external cooperation.

Keywords: department, higher education, efficiency, management, innovation, scientific research, strategic planning, monitoring, digital education, external cooperation.

Аннотация. В данной статье анализируются актуальные вопросы повышения эффективности деятельности кафедр высших учебных заведений. Образовательная, научно-исследовательская, инновационная и внешняя деятельность кафедр пересмотрена на основе современных требований. В ходе исследования были глубоко проанализированы организационный и управленческий потенциал кафедр, их научная деятельность, уровень использования цифровых технологий, состояние системы

внутреннего мониторинга и внешние связи. На их основе предложены пять основных механизмов, направленных на повышение эффективности: стратегическое управление, активизация научного потенциала, внедрение инновационных технологий, усиление системы мониторинга и развитие внешнего сотрудничества.

Ключевые слова: кафедра, высшее образование, эффективность, управление, инновации, научные исследования, стратегическое планирование, мониторинг, цифровое образование, внешнее сотрудничество.

O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimida so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar oliy ta’lim sifatini tubdan oshirishga yo‘naltirilgan. Ta’lim sifati esa, o‘z navbatida, bevosita oliy ta’lim muassasalarining ichki tuzilmalari, xususan, kafedralarning samarali faoliyat yuritishiga bog‘liq. Kafedra – bu nafaqat ta’lim jarayonining muhim bo‘g‘ini, balki ilmiy-tadqiqot ishlari, innovatsion faoliyat, tarbiyaviy ishlar, xalqaro aloqalar va amaliyot bilan integratsiyalashgan faoliyatlar markazidir.

Bugungi kunda global raqobatning kuchayishi, bilimlar iqtisodiyotining shakllanishi va raqamli transformatsiyaning jadal rivojlanishi sharoitida kafedralar oldida yangi vazifalar va chaqiriqlar paydo bo‘lmoqda. Mazkur maqolada kafedralar faoliyati samaradorligini oshirishning zamonaviy mexanizmlari, ularni joriy etish yo‘llari va tajribalari ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Ushbu tadqiqot quyidagi ilmiy uslublar asosida amalga oshirildi:

1. Adabiy manbalarni tahlil qilish. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining hujjatlari, xorijiy tajribalarni o‘z ichiga olgan ilmiy maqolalar, konferensiya materiallari va maqomli jurnal maqolalari tahlil qilindi. Jumladan, Rossiya, Germaniya, Janubiy Koreya va AQSh kafedralarining faoliyati bo‘yicha ilg‘or tajribalar o‘rganildi.

2. So‘rovnoma va intervyular. O‘zbekistonning 8 ta oliy ta’lim muassasasida faoliyat yuritayotgan 120 nafar kafedra mudiri, 300 dan ortiq professor-o‘qituvchilar va 400 nafar talabalar o‘rtasida so‘rovnomalar o‘tkazildi. Shuningdek, 20 nafar tajribali mutaxassis bilan chuqurlashtirilgan intervyular o‘tkazildi.

3. SWOT tahlil. Kafedralarning kuchli va zaif tomonlari, mavjud imkoniyatlar va tashqi tahdidlar aniqlanib, ularning ichki va tashqi muhitdagi o‘rnini aniqlash orqali strategik takliflar ishlab chiqildi.

4. Tajriba asosidagi kuzatuv. Farg‘ona shahridagi bir necha oliy ta’lim muassasalarida amaliy kuzatuvlar olib borilib, mavjud muammolar va ularning sabablari bevosita joyida o‘rganildi.

Tadqiqotlar davomida kafedra faoliyatini samarali tashkil etish va boshqarishda mavjud muammolar va ularning sabablari quyidagicha aniqlashtirildi:

1. Tashkiliy boshqaruvdagi muammolar. Ko‘pchilik kafedralarda rejalashtirish, hisobot berish va jarayonlarni monitoring qilish tizimi aniq yo‘lga qo‘yilmagan. Bu esa faoliyatni tizimli olib borishga to‘sqinlik qilmoqda.

2. Ilmiy-tadqiqot salohiyatining past darajada ekanligi. Professor-o‘qituvchilar orasida ilmiy

maqola va monografiyalar yozish faolligi past, xalqaro konferensiyalarda ishtirok darajasi yetarli emas. Grant loyihalarda ishtirok etish holatlari kam uchraydi.

3. Innovatsion yondashuv yetishmasligi. Kafedralarning ko‘pchiligida dars jarayonida zamonaviy texnologiyalar, raqamli ta’lim vositalari, masofaviy o‘qitish texnologiyalari sust joriy etilgan. Bu esa ta’lim sifati va talabaning o‘zlashtirishiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

4. Ichki monitoring va baholash tizimining sustligi. O‘qituvchilarning faoliyatini baholovchi aniq mezonlar yo‘q, talaba fikr-mulohazalari doimiy ravishda inobatga olinmaydi.

5. Tashqi hamkorlikda sustkashlik. Kafedralarning ko‘pchiligida sanoat korxonalari, ilmiy markazlar va xorijiy ta’lim muassasalari bilan amaliy hamkorlik zaif. Bu esa o‘quv jarayonining amaliyot bilan bog‘liqligini pasaytiradi.

MUHOKAMA

Kafedralar faoliyatining samaradorligini oshirish, yuqorida ko‘rsatilgan muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi mexanizmlarni joriy etish taklif qilinadi:

1. Strategik boshqaruv tizimini joriy etish. Kafedra darajasida yillik va o‘rta muddatli strategik rejalashtirish amaliyoti joriy etilishi lozim. Rejalar KPI ko‘rsatkichlari asosida tuzilishi va doimiy monitoring qilinishi zarur.

2. Ilmiy-tadqiqot va grant faoliyatini rag‘batlantirish. Ilmiy maqolalar chop etgan, xalqaro konferensiyalarda ishtirok etgan o‘qituvchilarga moddiy va nomoddiy rag‘bat berish tizimini yaratish lozim. Bundan tashqari, kafedralar uchun grantlar yutib olish bo‘yicha metodik qo‘llanmalar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

3. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish. Kafedralar zamonaviy texnologiyalar, masofaviy ta’lim, sun’iy intellekt va AR/VR texnologiyalarni o‘quv jarayoniga tatbiq etish bo‘yicha o‘qituvchilarni qayta tayyorlash kurslarini tashkil etishi lozim.

4. Ichki monitoring va audit tizimini takomillashtirish. Baholash mezonlarini ishlab chiqish, talabalar va o‘qituvchilar fikrini muntazam yig‘ish va tahlil qilish orqali kafedra faoliyatini doimiy takomillashtirib borish mumkin.

5. Tashqi hamkorlik va integratsiyani kuchaytirish. Kafedralar ishlab chiqarish korxonalari bilan shartnomalar asosida hamkorlik qilishi, talabalarni amaliyotga jalb etishi, shuningdek, xorijiy oliy ta’lim muassasalari bilan qo‘shma dasturlar ishlab chiqishi zarur.

XULOSA

Kafedra faoliyati oliy ta’lim muassasasining umumiy samaradorligini belgilovchi asosiy bo‘g‘inlardan biridir. Ushbu maqolada tahlil qilingan mexanizmlar – strategik boshqaruv, innovatsion yondashuv, ilmiy-tadqiqot faolligini oshirish, tashqi hamkorlikni kengaytirish kabi choralar kafedra faoliyatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Davlat siyosatida ta’lim sohasining ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilanishi kafedralar oldida ham yangicha yondashuvlarni talab qiladi. Shu bois, kafedralar faoliyatini zamonaviy boshqaruv texnologiyalari asosida takomillashtirish ta’lim sifati va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning muhim garovi hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi 2909-sonli “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.
2. UNESCO. (2021). Higher Education in the Digital Age.
3. Smith, J. (2019). University Department Management Strategies. Oxford University Press.
4. Karimov A., Xasanov B. Oliy ta’limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Ilm Ziyo nashriyoti, 2023. – 160 b.
5. Begmurzayevich, D. B. (2024). THEORETICAL PRINCIPLES OF INCREASING THE EFFICIENCY OF THE DEPARTMENT OF HIGER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATION. International Journal of Pedagogics, 4(11), 200-205.
6. Djalalov, B. (2025). Oliy ta’lim muassasalari kafedrasi faoliyati samaradorligini oshirishda pedagogik risklarni boshqarish mexanizmi. MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI JURNALI, 3(4).
7. Begmurzayevich, D. B. (2024). TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA OLIY TA’LIM MUASSASALARI KAFEDRASI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIY-METODIK MEXANIZMLARI. Fergana methodical school, (1), 64-73.